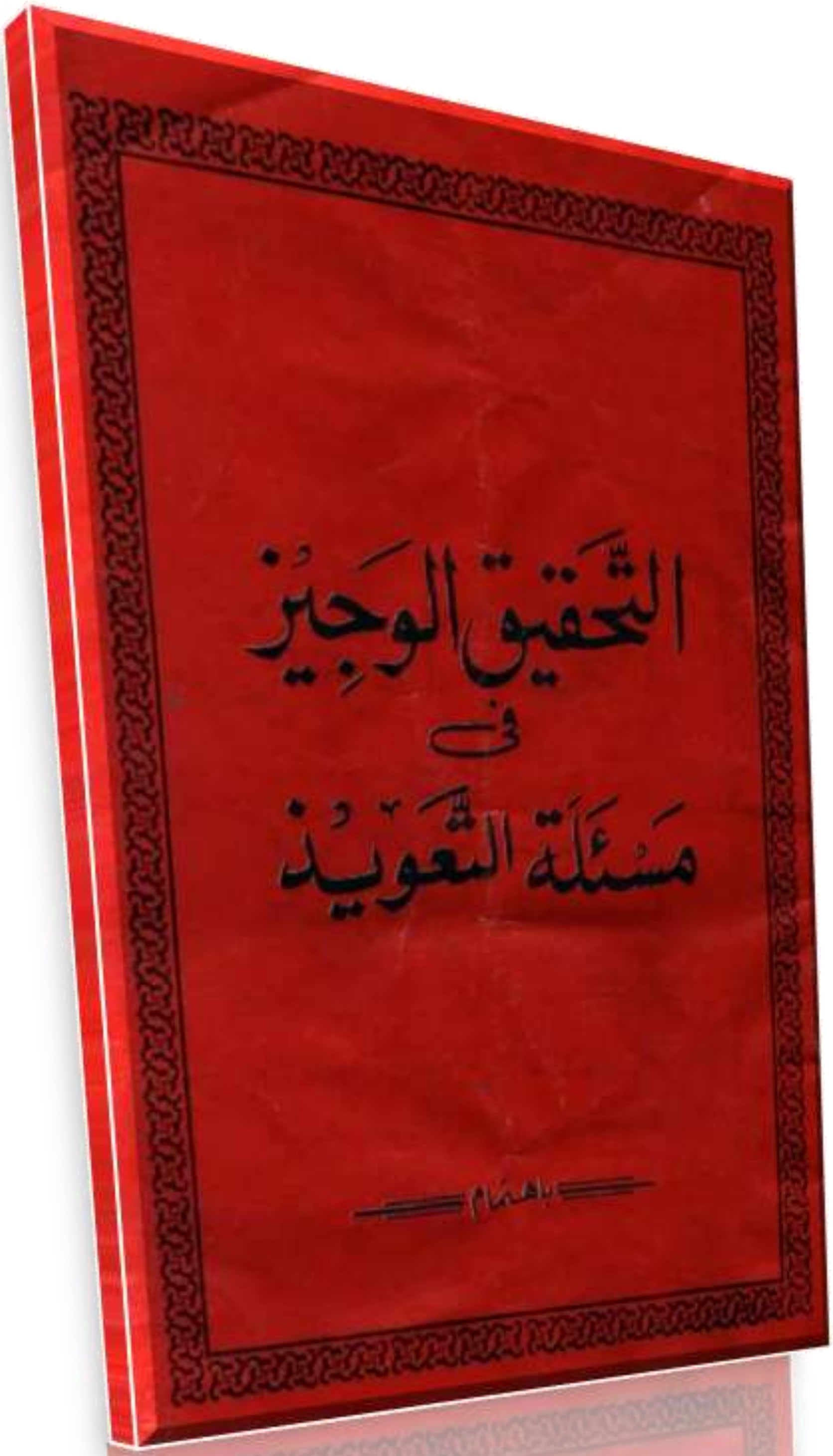

التحقيق الوجيز
في
مسئلة التعويذ

التّحقيق الوجيز
في
مسئلة التّعويذ

تالیف

حضرت مولانا محمد عمر سربازی دامت برکاتہم
مُدیر حوزہ علمیہ منبع العلوم کوہ ون سرباز

باھتمام

عبدالرحمٰن کراچوی

فهـــرست مضامین

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

الاستفتاء

تعویذ دادن وگرفتن آن از ملّاهاچه حکمی دارد؟ جائز است یا خیر؟ اگرجائز است ازحدیث ونصّ قرآنی ثابت است، حدیث شریف را بیان فرمایند و اگرجائز نیست پس چرا شما تعویذات بنامِ "شفاء الاسقام والاحزان" بچاپ رسانیده اید؟

الجواب

مُبسملاً مُحَمِّدلاً مُصَلِّیًا ومُسَلِّمًا

بیان تحقیق لفظِ "تعویذ و رقیه" لفظ تعویذ عربی است، ازعوذ است۔ عاذ به یعوذ عوذًا وعیاذًا ومعاذًا۔ لاذ به ولجأ الیه واعتصم (لسان العرب ج۲ ص ۹۲۳)

« عوذ » پناه گرفتن « تعوّذ » پناه گرفتن « تعویذ »
آنچه از عزائم و آیاتِ قرآنی وجز آن نوشته جهت حصول
مقصد و دفع بلاها با خود دارند و باز داشت خواستن
کسی وملتجی گردانیدن . (منتهی الأرب ج۳ ص ۲۱۰) وکذافی
المنجد وتاج العروس شرح قاموس ومفردات القرآن وفرهنگِ
عمید وغیاث اللغات وغیرها .

« رقیه » بمعنی افسون . غیاث اللغات ص۲۲۱
" الرقیة » العوذة ، والجمع رقی . وتقول استرقیته
فرقانی رقیة فهوراق ، وقد رقاه رقیاً ورُقیّاً ، ورجل
رقاء صاحب رقی ، یقال رقی الراقی رقیةً ورقیاً اذاعوذ ونفث
فی عوذته

قال ابن الاثیر : الرقیة العوذة التی یرقی بها صاحب
الآفة کالحمّی والصرع وغیر ذلك من الآفات . (لسان العرب ج۱ ص۱۲۱۲)
هکذا فی تاج العروس والمنجد و منتهی الارب وغیرها من کتب
اللغة .

دوم۲ : بیان اقسام تعویذ | تعویذ سه شعبه دارد :
یکی دم زدن وافسون کردنِ مریض یاکدام چیزی نوشیدنی

وخوردنی وغیره -

(۲) دوم افسون کردن بر نخ و رشته وبرآن عقده وگره دادن -

(۳) سوم تعلیق تعویذ یعنی نوشتن درگردن یا در عضوی دیگر بستن .

سوم دلائل ثبوت تعویذ درروشنی قرآن و حدیث و فقه احناف -

دلائل استعاذه واستشفاء ازقرآن کریم

۱- خداوند قدوس درقصهٔ نذر مادرِ مریم رضی الله عنها یعنی حنّه بنت فاقوذا و دعای زکریا می فرماید که اینطور دعاکرد، قوله تعالٰی :

وَإِنِّيٓ أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ (آل عمران ع)

ترجمه : والبته من پناه می دهم مریم را بتوای خداوند واولادِ اورا از شیطان رجیم -

امام راغب اصفهانیؒ میگوید :

اصل العوذ الالتجاء الی الغیر والتعلق به ، یقال عاذفلان بفلان اذا استجار به - ومنه اخذت العوذة وهی التمیمة والرقیة - (روح المعانی ص ۱۳۷ ج ۳)

ترجمه : یعنی اصل معنی عوذ پناه گرفتن وتعلق گرفتن است به دیگری ۔ واز همین ماده است عوذة وتعویذ که تمیمه ورقیه هم به همین معنی است.

در تفسیر روح المعانی زیرآیه میفرماید :

الحفظ من اغوائه الموقع فی الخطایا لانه انما یکون بعد البلوغ اذ لا تکلیف قبله و اما اذا ارید منها الحفظ مطلقاً فیفهم طلب الأمرین من الأمر الخیر ویؤید هٰذا ما أخرجه الشیخان من حدیث ابی هریرة رضی الله تعالیٰ عنه قال : قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : ما من مولود یولد والشیطان یمسه حین یولد فیستهلّ من مسّه صارخاً الّا مریم وابنها ۔ و فی بعض طرقه انه ضرب بینه و بینها حجاب وان الشیطان اراد ان یطعن باصبعه فوقعت الطعنة فی الحجاب (ص ۱۳۷ ج ۳)

وعلامه محمد بن احمد قرطبیؒ در تفسیر قرطبی میفرماید : تحت آیه کریمه ، قال علمائنا فافاد الحدیث أن الله تعالےٰ استجاب دعاء ام مریم (ص ٦٨ ج ٤)

وحضرت علامه قاضی ثناء الله عثمانیؒ در تفسیر مظهری تحت آیه بعد ذکر حدیثِ مذکور میفرماید : الّا مریم

و ابنها یعنی ببرکة هٰذه الاستعاذة. (ص ۴۱ ج ۲)

و امام الجلیل الحافظ ابن کثیر اسماعیل القرشیؒ در تفسیر ابن کثیر در تحت آیہ کریمه می فرماید: ای عوّذتها بالله عزّ وجلّ من شرّ الشیطان وعوّذت ذرّیتها و هو ولدها عیسٰی علیه السلام فاستجاب الله لها ذلك (ص ۳۵۹ ج ۱) و بعد ازآن دریںمورد چند احادیث تحریر فرموده اند.

و امام ناصر الدین عبد الله بن عمر البیضاوی رح در انوار التنزیل میفرماید: "وَاِنِّیٓ اُعِیْذُهَابِكَ" اجیرها بحفظك الی ان قال فان الله تعالٰی عصمها ببرکة هٰذه الاستعاذة (ص ۱۵۷ ج ۱)

و حدیث مذکور را نیز ذکر فرمودند. و هکذا فی تفسیر الکبیر و بحر المحیط و جمل علی الجلالین و الدر المنثور و الجواهر و مواهب وغیرها.

۲- دلیل الثانی للاستعاذة من القرآن الکریم. قوله تعالٰی:
فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ (نحل ع ۱۳)

۳- دلیل سوم استعاذه از قرآن کریم، قوله تعالٰی:
وَقُلْ رَّبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّیَاطِیْنِ وَاَعُوْذُ بِكَ رَبِّ اَنْ یَّحْضُرُوْنَ (مؤمنون ٦٤)

ترجمه : بگو ای پروردگارا! پناه میگیرم بتو از وساوسِ شیاطین و پناه میگیرم بتو ای پروردگارِ من از اینکه در نماز و عباداتِ من حاضر شوند .

امام ابن کثیرؒ میفرماید نقلاً عن امام احمدؒ
و قال الامام احمد حدثنا یزید اخبرنا محمد بن اسحاق عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یعلمنا کلمات یقولهن عند النوم من الفزع باسم الله اعوذ بکلمات الله التامة من غضبه وعقابه ومن شر عباده ومن همزات الشیاطین وان یحضرون قال فکان عبدالله بن عمرو یعلمها من بلغ من ولده ان یقولها عند نومه و من کان منهم صغیرًا لا یعقل ان یحفظها کتبها له فعلقها فی عنقه
رواه ابوداود والترمذی والنسائی من حدیث محمد بن اسحٰق و قال الترمذی حسن غریب (ص ۲۵۵ ج ۳)

ازین هر سه آیات معلوم شد که در وقت مصائب دینی و دنیوی از خداوند کریم پناه جستن بر سرِ مسلمان ضروری است چراکه پناه جستن بذات و صفاتِ خداوند کریم نجات دهندهٔ بنده است از هر بلا و معنای تعویذ هم همین است که به آیات و اسماء خداوند کریم از آفات و بلیاتِ دنیوی پناه میگیرد و خود را

بخداوند کریم حواله می کند - پس معلوم شد که انکارِ تعویذ بمعنی استعاذه ، یا مطلقًا - تمرّد و انکارِ آیات ودستوراتِ قرآن مقدس است .

ونیز معوّذتین بهمین امر تعوّذ وتعویذ نازل شدند که سحر نبی صلی الله علیه وسلم راکه یهودی کرده بود باطل کردند .

۴- دلیل استشفاء از قرآن مقدس قوله تعالیٰ :

فِيهِ شِفَآءٌ لِلنَّاسِ (نحل ۶۹)

صاحبِ روح المعانی میفرماید که درین ضمیر «فیه» دو توجیه اند :

(۱) یکی این است که درعسل شفاء هست برای مردمان اگرچه این توجیه اصح است ولی توجیهی دیگر این است :

(۲) که مراد قرآن مقدس است که درآن شفاءِ دین وشفاءِ اجسام وامراض هردوموجود است .

قال ونقل عن مجاهد والضحاك والفراء وابن کیسان وهو رواية عن ابن عباسؓ والحسن ان ضمیر فیه للقرآن والمراد أن في القرآن شفاء للامراض الجهل والشرك وهدًى ورحمة - واستحسن ذلك ابن النحاس الى أن قال نعم كون القرآن شفاء مما لا كلام فيه .

وقد أخرج الطبرانی وغیرہ عن ابن مسعود علیکم بالشفائین العسل والقرآن - هذا ص ١٨٦ ج ١٤

وهکذا فی تفسیر الکبیر ص ٧٢ ج ٢٠

وقال امام ابن کثیر وقال مجاهد وابن جریر فی قوله "فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ" یعنی القرآن وهذا قول صحیح فی نفسه ولکن لیس هو الظاهر ههنا من سیاق الآیة الخ ص ٥٧٥ ج ٢

وقال ایضًا وقال الامام ابو عبد الله محمد بن یزید بن ماجة القزوینی فی سننه : حدثنا علی بن سلمة هو التغلبی حدثنا زید بن حباب حدثنا سفیان عن ابی اسحاق عن ابی الاحوص عن عبد الله هو ابن مسعود قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم علیکم بالشفائین العسل والقرآن وهذا اسناد جید تفرد باخراجه ابن ماجة مرفوعًا .

وقد رواه ابن جریر عن سفیان بن وکیع عن ابیه عن سفیان الثوری به موقوفًا وله شبه

وروینا عن امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب رضی الله تعالٰی عنه انه قال ان اراد احدکم الشفاء فلیکتب آیة من کتاب الله فی صحفة ولیغسلها بماء السماء ولیأخذ من امرأته درهمًا عن نفس منها فلیشتر به عسلًا فلیشربه کذلك فانه شفاء الخ ص ٥٧٦ ج ٢ وقریبه فی المظهری ص ٣٥٤ ج ٥ ومثله فی المعارف ص ٣٥٤ ج ٥

وهکذا فی درّالمنثور ص۱۲۲ ج۴

و امام ابوعبدالله محمد بن احمد الانصاری القرطبیؒ در تفسیر خود الجامع لأحکام القرآن تحریر میفرمایند فی قوله تعالیٰ " فِيْهِ شِفَآءٌ لِلنَّاسِ " دلیل علی جواز التعالج بشرب الدواء وغیر ذلك خلافاً لمن کره من جلّة العلماء . وهو یرد علی الصوفیة الذین یزعمون ان الولایة لاتتم الا اذا رضی بجمیع ما نزل به من البلاء ولایجوز له مداواة ولامعنی لمن انکر ذلك .

روی الصحیح عن جابرؓ عن رسول الله صلی الله علیه وسلم انه قال : لکل داءٍ دواء فاذا اصیب دواء الداء برأ باذن الله وروی أبو داؤد والترمذی عن اسامة بن شریک قال : قالت الاعراب الانتداوی یارسول الله قال نعم یاعباد الله تداووا فان الله لم یضع داء الاوضع له شفاء او دواء إلاّ داء واحد ، قالوا : یارسول وماهو قال الهرم - لفظ الترمذی وقال حدیث حسنٌ صحیح -

وروی عن ابی خزامة عن أبیه قال : سألت رسول الله صلے الله علیه وسلم فقلت یارسول الله أرأیت رقیً نسترقیها ودواء نتداوی به وتقاة نتقیها هل ترد من قدرالله شیئاً قال : هی من قدرالله - قال حدیث حسن ولا یعرف

لأبي حزامة غيرهٰذا الحديث إلى أن قال : والأحاديث في هٰذا الباب أكثر من أن تحصىٰ ۔ وعلى إباحة التداوى والاسترقاء جمهور العلماء .

روى أن ابن عمراكتوىٰ من اللقوة ورقى من العقرب وعن ابن سيرين ان ابن عمركان يسقى ولده الترياق الخ ص١٣٨ ج١٧

ومثله بالترجمة في المعارف ص٣٥٥ ج٥

٥۔ دليل استشفاء بالقرآن الكريم ، قوله تعالىٰ :

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ "

(بنى اسرائيل ٩٤)

امام ناصرالدين البيضاوىؒ تحت آيه كريمه مى نويسد :

ومِنْ للبيان فان كله كذلك ۔ وقيل انه للتبعيض والمعنى ان منه ما يشفى من المرض كالفاتحة وآية الشفاء ص٥٩٥ ج١

ومثله في تفسير المظهرى ص٤٨٣ ج٥

وحضرت العلامه سيد محمود مفتى الآلوسى البغدادى در تفسير خود روح المعانى تحرير ميفرمايد زيرآيه كريمه :

ولذا اختير في توجيه التبعيض انه باعتبار الشفاء الجسماني وهومن خواص بعض دون بعض ومن البعض الأول الفاتحة وفيها آثار مشهورة وآيات الشفاء وهى ست إلى أن قال : قال السبكى وقد جرّبتُ كثيرًا وعن القشيرى أنه مرض له ولدًا ليس من

حياته فرأى الله تعالى في منامه فشكى له سبحانه ذلك فقال له : إجمع آيات الشفاء واقرأها عليه أو اكتبها في اناء واسقه فيه ما محيت به ففعل فشفاه الله تعالى ، .

والاطباء معترفون بأن من الامور والرقى ما يشفي بخاصية روحانية كما فصّله الاندلسي في مفرداته وكذا داود في الجلد الثاني من تذكرته ومن ينكر لا يعبأ به الخ

(ص١٤٥ ج ١٥)

و امام فخرالدين الرازيؒ در تفسير كبير خود مفاتيح الغيب تحت آية كريمه مى فرمايد :

واعلم ان القرآن شفاء من الامراض الروحانية وشفاء ايضاً من الامراض الجسمانية ص٣٤ ج ٢١

وشيخ سليمان بن عجلؒ در تفسير خود الفتوحات الالهية الشهير بالجمل زير آيه كريمه ميفرمايد :

ويصح كونها تبعيضية اهـ . والمعنى عليه ان منه ما يشفي من المرض كالفاتحة وباقي آيات الشفاء اهـ كرخي

وفي الخازن وهو شفاء من الامراض الظاهرة والباطنة الخ

(ص٦٤٣ ج ٢)

وامام محمد بن يوسف الاندلسيؒ در تفسير شهير خود البحر المحيط زير آيه كريمه مينويسد : وقيل شفاء بالرقى

والعوذ کما جاء فی الحدیث الذی رقی بالفاتحۃ من لسعۃ العقرب اھ ص۷۴ ج٦ ومثلہ بترجمۃ الهندی از تفسیر مواهب الرحمٰن از بحرالعلوم بسید امیر علیؒ ص۱۷۵ ج ۱۵ ومثل آن بترجمہ اردو در فتح المنان معروف بتفسیر حقانی للشیخ عبدالحق حقانیؒ دهلوی ص۹۸ ج ۵

خلاصہ | از آیاتِ قرآن کریم که بالا تحریر شدند و توجیهات مفسرین امت این چند امور مستفاد شدند : یکی اینکه دم و افسون کردن از امراضِ جسمانی به آیات و ادعیاتِ قرآنی روا و درست و انکارِ آن انکار از خواصِ قرآن و ادعیہ است ۔

دوم از توجیہ بعض مفسرین و آثارِ بعض صحابہ رضی اللہ عنهم معلوم شد که دم زدن بر آب وغیره و مریض را دادن هم درست است ۔ سوم از بعض توجیهاتِ دیگر و آثارِ بعض صحابہ رضی اللہ عنهم نیز کتابتِ تعویذ و بربدن و گردن کردن هم ثابت شد و مزید در توجیہ حدیث متوجہ شوید ۔

حالا بہ دلائل حدیث متوجہ شوید ۔

دلائل جواز و اثباتِ تعویذ و دم و افسون در روشنی حدیث | دلیلِ اول : در تمام صحاح ستہ مرویست و لفظ آن از دارقطنی است از حوالۂ تفسیر قرطبی :

عن ابی سعید الخدری رضی اللہ عنہ قال بعثنا رسول اللہ

صلی الله علیه وسلم فی سریة ثلاثین راکبًا قال فنزلنا علی قومٍ
من العرب فسألناهم أن یضیفونا فأبوا قال فلدغ سیّد الحی
فأتونا فقالوا فیکم أحد یرقی من العقرب وفی روایة ابن قتة
ان الملک یموت - قال قلت انا - ولکن لا افعل حتی تعطونا
فقالوا فانا نعطیکم ثلاثین شاة قال فقرأت علیه الحمد لله رب
العالمین سبع مرّات فبرأ - وفی روایة سلیمان بن قتة عن ابی سعید
فافاق وبرأ فبعث الینا بالمنزل وبعث الینا بالشاء فاکلنا الطعام انا
واصحابی وابوا ان یاکلوا من الغنم حتی اتینا رسول الله صلی الله علیه
وسلم فاخبرته الخبر فقال وما یدریك انها رقیة قلت یا رسول الله
شیئ القی فی روعی قال کلوا واطعمونا من الغنم اخرجه فی کتاب السنن
وخرّج فی کتاب المدیح من حدیث سری بن یحیی قال حدثنی المعتمر
بن سلیمان عن لیث بن ابی سلیم عن الحسن عن ابی امامة عن رسول الله
صلی الله علیه وسلم انه قال : ینفع باذن الله تعالی من البرص والجنون
والجذام والبطن والسل والحمّی والنفس ان تکتب بزعفران او
بمشق یعنی المغرة .
اعوذ بکلمات الله التامّات واسمائه کلها عامّة من شرّ السامة
والعامة ومن شرّ العین اللآمة ومن شرّ حاسد اذا حسد ومن
ابی فروة وماولد الخ
دوّم ، وروی البخاری عن عائشة رض ان النبی صلی الله علیه وسلم

كان ينفث على نفسه فى المرض الذى مات فيه بالمعوذات فلما ثقل كنتُ أنفثُ عليه بهن وامسح بيد نفسه لبركتها فسألت الزهرى كيف كان ينفث قال كان ينفث على يديه ثم يمسح بهما وجهه .

(۳) سوم : وروى مالك عن ابن شهاب عن عروة عن عائشة رضی ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا اشتكى قرأ على نفسه المعوّذتين وتفل اونفث .

قال الطبرى : واذا جاز الرقى بالمعوّذتين وهما سورتان من القرآن كانت الرقية بسائر القرآن مثلهما فى الجواز اذ كله قرآن .

وروى عنه عليه السلام انه قال : شفاء امتى فى ثلاث آية من كتاب الله او لعقة من عسل اوشرطه من محجم .
وقال رجاء الغنوى : ومن لم يستشف بالقرآن فلا شفاء له .

حديثِ دوم در ص۲۶۲ عمدة القارى شرح بخارى ج ۲۱ و در فتح البارى شرح بخارى ص۳۰۵ ج ۱۲ موجود است واول در ص۲۶۳ ج ۲۱ كتاب عمده و ص۳۰۷ فتح ج ۱۲ موجود است .

(۴) چهارم : وعن انس رضى الله عنه قال رخّص رسول الله صلى الله عليه وسلم فى الرقية من العين والحمّة والنملة . رواه مسلم . مشكوة
(۵) پنجم : وعن عائشة رضى الله عنها قالت امر النبى صلى الله عليه وسلم ان نسترقى من العين . متفق عليه ، مشكوة

ششم: وعن ام سلمة ان النبی صلی اللّٰه علیہ وسلم رأی فی بیتھا جاریۃ فی وجھھا سفعۃ یعنی صفرۃ فقال استرقوا لھا فان بھا النظرۃ متفق علیہ۔ مشکوٰۃ

(٧) ھفتم: وعن ابن عباس رضی اللّٰہ عنھما عن النبی صلی اللّٰہ علیہ وسلم قال: العین حق فلو کان شیٔ سابق القدر سبقتہ العین و اذا استغسلتم فاغسلوا ۔ رواہ مسلم۔ مشکوٰۃ۔

(٨) ھشتم: وعن اسماء بنت عمیس رضی اللّٰہ عنھا قالت: یا رسول اللّٰہ ان ولد جعفر تسرع الیھم العین افأسترقی لھم قال: نعم فانہ لو کان شیٔ سابق القدر لسبقتہ العین - رواہ احمد والترمذی وابن ماجہ و مشکوٰۃ۔

(٩) نھم: وعن الشفاء بنت عبد اللّٰہ قالت دخل رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم وانا عند حفصۃ فقال الا تعلمین ھٰذہ رقیۃ النملۃ کما علمتیھا الکتابۃ رواہ ابوداود - مشکوٰۃ

(١٠) دھم: وعن سعید الخدری قال کان رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم یتعوذ من الجان وعین الانسان حتی نزلت المعوذتان فلما نزلت أخذ بھما وترک ما سواھا۔ رواہ الترمذی وابن ماجہ وقال الترمذی ھٰذا حدیث حسن غریب۔ مشکوٰۃ۔

(١١) یازدھم: وعن علی رضی اللّٰہ عنہ قال: بینا رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم ذات لیلۃ یصلی فوضع یدہ علی الارض فلدغتہ عقرب فناولھا رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم بنعلہ فقتلھا فلما انصرف قال:

لعن الله العقرب ما تدع مصلیاً ولا غیره او نبیا وغیره ثم دعا بملح وماء فجعله فی اناء ثم جعل یصبه علی اصبعه حیث لدغته ویمسحها ویعوذها بالمعوذتین رواه البیهقی فی شعب الایمان. مشکوٰة

این همه احادیث دربیان جواز دم زدن وافسون وتعویذ زبانی اند که درعربی آنرا رقیه وعوذ وتعویذ میگویند۔

(۱۲) افسون و دم جناب رسول الله صلی الله علیه وسلم مریضان را۔ وعن عائشة رضی الله تعالٰی عنها قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اشتکی منا انسان مسحه بیمینه ثم قال اذهب البأس رب الناس واشف انت الشافی لا شفآء الا شفاءك شفاءً لایغادر سقمًا۔ متفق علیه۔ مشکوٰة

روایتِ دوم هم از او بروایت بخاری ومسلم به دعای بِسْمِ اللهِ تُرْبَةُ ارضنا الخ مروی است وعثمان بن ابی العاص برای دم کردن دردی که عثمان داشت تعلیم دعاء کرده دستور داد۔ بروایت مسلم۔ مشکوٰة۔

وحضرات حسنین رابه اَعُوْذُ بکلماتِ اللهِ التّامّاتِ الخ خود حضور صلی الله علیه وسلم دم فرمودند و فرمودند که جدِّ شما حضرت خلیل علیه الصلاة والسلام حضرت اسحاق واسماعیل علیهما السلام راهم بهمین دعاء دم کرده اند بروایت بخاری۔ مشکوٰة

(۱۳) افسون حضرت حامل وحی امین جبریل علیه السلام :

عن ابی سعید الخدریؓ ان جبریل اتی النبی صلی اللہ علیہ وسلم فقال
یا محمد اشتکیت قال نعم قال بسم اللہ ارقیک من کل شیٔ یؤذیک من شر
کل نفسٍ اوعین حاسد اللہ یشفیک بسم اللہ أرقیک - رواہ مسلم - مشکوٰۃ
۱۴ - دستور عمومی جناب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مسلمانان
را برای دم کردنِ مریضان . عن ابن عباس رضی اللہ عنہما قال قال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما من مسلم یعود مسلماً فیقول سبع مرات
اسأل اللہ العظیم رب العرش العظیم ان یشفیک إلّا شفی ، الا ان یکون قد
حضر اجلہ - رواہ ابوداود والترمذی - مشکوٰۃ .
۱۵ - وعنہ ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان یعلّمہم من الحمّٰی ومن
الاوجاع کلہا ان یقولوا بسم اللہ الکبیر واعوذ باللہ العظیم من شر کل
عرق نعّار ومن شر حر النار - رواہ الترمذی - مشکوٰۃ .
خلاصہ | درموضوع جواز افسون زبانی ودم زدن بیماران اجماع
امت است هیچ فرد سالم ومسلم آن را منکر نیست
دلائل دم زدن آب وطعام وشستن | درعربی آن را نشرہ میگویند
وبرسر ریختن و خوردنِ آن | اگرچہ درآن بعضی علماء
اختلاف کردہ اند وآنرا منع کردہ اند مثل حسن بصریؒ وابراهیم
نخعیؒ ولی این مذهب موجود هست -
جمهور علماء برجواز آن قائل اند - درروشنی این دلائل :
(۱) وعن عثمان بن عبداللہ بن موهب قال ارسلنی اهلی الی ام سلمۃ

بقدح من ماء وكان اذا اصاب الانسان عين او شيء بعث اليها مخضبة فاخرجت من شعر رسول الله صلى الله عليه وسلم وكانت تمسكه فى الجلجل من فضة فخضخضته له فشرب منه قال فاطلعت فى الجلجل فرأيت شعرات حمراء رواه البخارى - مشكوٰة

(۲) وكانت عائشة رضى الله عنها تقرأ بالمعوّذتين فى اناء ثم تأمر ان يصب على المريض (قرطبى ص۳۱۸ ج ۵)

(۳) حکایت نظر کردن عامر بن ربیعه سهل بن حنیف را و فرمودن حضور صلی الله علیه وسلم را بغسل و ریختن آب او بر سهل در مشکوٰة بروایتِ ابی امامه بحوالۂ شرح السنة و مالک موجود است و روایات ریختن آب وضو حضور اکرم صلی الله علیه وسلم بر بیماران وافاقۂ آنها از مرض و دست مبارک خود را در آب زدن و برای خوردن بتبرک دادن در صحاح موجوداند -

دلائل جواز آویزان کردن تعویذ در گردن و نوشته بر بدن بستنِ آن -	در عربی آن را تعلیق میگویند-

مولانا عبدالرحمٰن مبارک فوری اهلحدیث (۱) در تحفة الاحوذی شرح ترمذی نقلاً از "الدین الخالص" تصنیف رئیس غیر مقلّدین واهل حدیث شیخ ابو الطیب صدیق بن حسن قنوجی مینویسد : ترجمۂ اش اینست "علماء از صحابه و تابعین وغیرهم در مسئله آویزان کردنِ تعویذ در گردن و بدن اختلاف کرده اند

گروهی بجوازِ آن رفته اند وهمین است قول عبد الله بن عمرو بن العاص وعائشه صدیقه رضی الله عنهما وبهمین قول رفته اند امام محمد باقر و امام احمد در روایتی۔

وگروهی بعدمِ جواز رفته اند مثل ابن مسعود وابن عباس الی ان قال مع ان الرقی جائزه وردت بها الاخبار والآثار ص ۱۷۱ ج ۲

(۲) علامه قرطبیؒ میفرماید : قال مالک لابأس بتعلیق الکتب التی فیها اسماء الله عزوجل علی أعناق المرضیٰ علی وجه التبرک بها اذا لم یرد معلقها بتعلیقها مدافعه العین ای بذاته . الی ان قال وکل مایعلق بعد نزول البلاء من اسماء الله تعالی و کتابه رجاء الفرج والبرء من الله تعالی کالرقی المباح الذی وردت السنه باباحته من العین وغیرها .

وقد روی عبد الله بن عمرو قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : "اذا فزع أحدکم فی نومه فلیقل أَعُوذُ بکلمات الله التامه من غَضَبِهٖ وَسُوْءِ عِقَابِهٖ وَمِنْ شَرِّ الشَّیٰطِیْنِ وَاَنْ یَّحْضُرُوْنِ . وکان عبد الله یعلمها ولده من ادرک منهم ومن لم یدرک کتبها وعلقها علیه ۔

(۳) وعن عائشة رضی الله عنها قالت ماتعلق بعد نزول البلاء فلیس من التمائم .

(۴) وسئل ابن المسیب عن التعویذ ایعلق قال اذا کان فی قصبة اورقعة یحوز فلا بأس به .

(٥) وعن الضحاك انه لم يكن يرى بأسًا ان يعلق الرجل الشئ من كتاب الله اذا وضعه عند الجماع وعند الغائط ۔

(٦) ورخص ابوجعفر محمد بن علی فی التعويذ يعلق علی الصبيان

(٧) وكان ابن سيرين لايری بأسًا بالشئ من القرآن يعلقه الانسان

قرطبی ص٣١٩، ٣٢٠ ج ١

(٨) حديث عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده فی هذا الموضوع موجود فی المشكوٰة المصابيح باب الاستعاذه ج١ وايضًا فی مستدرک الحاكم ص٥٤٨ ج ١ وايضًا فی الترمذی ص٢١٤ ج٢ وايضًا فی ابی داود ص٥٤٣ ج٢ وايضًا فی النسائی ومسند احمد ۔

دلائل منع افسون وتعليق ونشره وتميمه وتِوَله وغيرها

(١) وعن جابر رض قال: سئل النبی صلی الله عليه وسلم عن النشرة. فقال هو من عمل الشيطان ۔ رواه ابوداود ۔ مشكوٰة

(٢) وعن عبدالله بن عمر قال سمعت رسول الله صلی الله عليه وسلم يقول ما أبالی ما اتيت ان انا شربت ترياقًا او تعلقت تميمة او قلت الشعر من قبل نفسی ۔ رواه ابوداود ۔ مشكوٰة

(٣) وعن المغيرة بن شعبة قال قال النبی صلی الله عليه وسلم من اكتوی او استرقی فقد بریٔ من التوكل ۔ رواه احمد والترمذی وابن ماجة ۔

(٤) وعن عيسی بن حمزة قال دخلت علی عبد الله بن حكيم وبه حمرة فقلت الاتعلق تميمة فقال نعوذ بالله من ذلك، قال رسول الله

صلی اللہ علیہ وسلم من تعلق شیئاً وکل الیہ ۔ رواہ ابوداود ۔ مشکوٰۃ

(۵) ورأی ابن مسعود علی ام ولدہ تمیمۃ مربوطۃ فجبذھا جبذاً شدیداً فقطعھا وقال ان آل ابن مسعود لاغنیاء عن الشرک ثم قال ان التمائم والرقی والتولۃ من الشرک ۔ قرطبی

(٦) وروی عن عقبۃ بن عامر الجھنی قال سمعتُ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول من علّق تمیمۃ فلا اتم اللہ لہ ومن علّق ودعۃ فلا ودع اللہ لہ قلبًا ۔ قرطبی

خلاصہ | از احادیثِ بالا معلوم می شود کہ دم وافسون ودم زدنِ آبِ وتعویذ وکتابتِ آن وتعلیق آن ھمہ ممنوع اند ۔ پس لازم شد کہ این احادیث را با احادیثِ جواز راجح ومرجوح کنیم یا تطبیق دھیم یا ھمہ را کنار بگذاریم ظاھر است کہ کنار گزاردنِ آنہا روا نیست پس لازم آمد کہ ازآن دو کار یکی بکنیم چنانچہ در زیر می آید .

دلائل دوطرفہ کہ بھر دوجہت جواز وعدمِ جواز تعلق دارد | (۱) وعن جابر قال نھی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم عن الرقی فجاء آل عمرو بن حزم فقالوا یا رسول اللہ انہ کانت عندنا رقیۃ نرقی بھا من العقرب وانت نھیت عن الرقی فعرضوھا علیہ فقال ما اری بھا بأساً من استطاع منکم ان ینفع اخاہ فلینفعہ ۔ رواہ مسلم ۔ مشکوٰۃ .

(۲) وعن عوف بن مالک الاشجعی قال کنا نرقی فی الجاھلیۃ فقلنا یا

رسول الله صلی الله علیہ وسلم کیف تری فی ذلک فقال اعرضوا علیّ رقاکم لا بأس بالرقی مالم یکن فیہ شرک   رواہ مسلم ۔ مشکوٰۃ

(۳) وعن زینب امرأۃ عبد الله بن مسعود ان عبد الله رأی فی عنقی خیطاً فقال ماھٰذا فقلتُ خیط رقی طافیۃ قالت فاخذہ فقطعہ ثم قال انتم آل عبد الله لاغنیاء عن الشرک ۔ سمعت رسول الله صلی الله علیہ وسلم یقول ان الرقی والتمائم والتِوَلۃ شرک فقلت لم تقول ھٰکذا لقد کان عینی تقذف وکنت اختلف إلی فلان الیھود فاذا رقاھا سکنت فقال عبد الله انما ذلک من عمل الشیطان کان ینخسھا بیدہ فاذا رقی کف عنھا انما کان یکفیک ان تقولی کما کان رسول الله صلی الله علیہ وسلم یقول اذھب البأس رب الناس واشف انت الشافی لا شفاء إلاّ شفاءُ ک شفاء لا یغادر سقماً ۔ رواہ ابو داود ۔ مشکوٰۃ۔

(۴) روی ابن مسعود أن رسول الله صلی الله علیہ وسلم کان یکرہ الرقی الا بالمعوّذات ۔ قرطبی ۔

خلاصہ | این احادیث بمنزلۂ قاضی بینِ آن دو نوع احادیث جواز و منع شدند ۔ یعنی ازین احادیث خود تطبیق احادیث دوطرفہ واضح شد یعنی ھر دم وتعویذ وبند وغیرہ کہ خلافِ شرع باشد حرام وممنوع است وآنچہ موافقِ شرع باشد جائز وروا است ۔

بیان توجیہ احادیث دوطرفہ | در توجیہ این احادیث علماء سہ گروہ شدند :

(۱) گروهی فقط احادیثِ نهی را گرفته و باقی احادیث را بتأویل یا بدون تأویل ساقط العمل قرار دادند این مذهبی شاذ ومرجوح است

قال القرطبی : وقد کره بعض اهل العلم تعلیق التمیمة علی کل حال قبل نزول البلاء و بعده والقول الاول أصح فی الأثر والنظر انشاء الله تعالیٰ

(ص۳۲۰ ج ۱۰)

(۲) گروه دوم مطلقًا احادیثِ جواز را گرفتند واحادیثِ نهی را نظرانداز کردند - این مذهب هم شاذ وازمذهب اول هم مرجوح تر است

(۳) گروه سوم دربعض احادیث طریق ترجیح و راجح اختیار کردند و دربعضی تطبیق دادند واین مذهب صحیح ومتوسط و معتدل از افراط و تفریط است . حالا اینجا چند توجیه کردند :

(۱) اینکه آثار وروایاتِ منع مرجوح اند الا ماشاء الله وروایاتِ جواز راجح اند چنانچه طبری درحق بعض احادیث ابن مسعود که فرمودند « کان یکره الرقی إلا بالمعوّذات » میفرماید :

و هذا حدیث لا یجوز الاحتجاج بمثله فی الدین إذ فی نقلته من لا یُعرف ولو کان صحیحًا لکان اما غلطًا أو منسوخًا لقوله علیه السلام فی الفاتحة ما ادرك انها رقیة و إذا جاز الرقی بالمعوّذتین وهما سورتان من القرآن کانت الرقیة بسائر القرآن مثلهما فی الجواز اذ کلّه قرآن .

(قرطبی ص۳۱۸ ج ۱۰)

وچنانچه ابن عبدالبر درحق بعضی فرمودند : وهذه آثار

لینة ولها وجوه محتملة - قرطبی ص۳۱۹ ج ۱۰- وبعضی از آنها منسوخ اند -

(۲) احادیث جواز محمول اند برهمان دم وتعویذ که مطابق سنت ومشروع باشند، واحادیثِ منع برآنها که خلاف سنت ونا مشروع باشند - چنانچه احادیث دوطرفه همین فیصله کرده اند که بالا نوشته شدند - قرطبی ص۳۱۹ ج ۱۰

(۳) احادیثِ نهی محمول اند برآنچه که اهل جاهلیت میکردند ودرآنها شرک والفاظِ نامفهوم بود واحادیثِ جواز برآنچه که اسلام به آنها وارد شده است از قرآن وحدیث - قرطبی ص۳۲۰ ج ۱۰

(۴) احادیث نهی محمول اند برآنچه که بغیر زبانِ عربی وبدون اسماء وصفات خداوند متعال وکلام او وخلاف کتب منزل او باشند وعامل معتقد باشد که این تعویذ بذات خود بدون اذن خداوند متعال نافع است - واحادیث جواز محمول برعکس آنها است . عمدة القاری شرح صحیح البخاری ص۲۶۲ ج ۲۱ واشعة اللمعات شرح مشکوٰة ص۶۰۳ ج۳ ومرقاة ومرعاة وتعلیق الصبیح ومظاهرحق شروح مشکوٰة وتحفة الاحوذی شرح ترمذی وغیرها

شیخ الاسلام علامه ابن تیمیه درفتاوی مصری خود میفرماید

واما معالجة المصروع بالرقی والتعوّذ حتی یبرأ فهذا علی وجهین فان کانت الرقی مما یُعرف معناه وهومما یجوز فی دین الاسلام

ان يتكلم الرجل به داعيًا لله ذاكرًا له مخاطبًا لخلقه ونحوه فانه يجوز ان يرقى بها لانه صلى الله عليه وسلم اذن فى الرقى مالم تكن شركًا. كما ثبت ذلك فى الصحيح وقال من استطاع ان ينفع اخاه فليفعل ص۵۸۵ مختصر الفتاوى. وفيه ايضًا ان كان من الاسترقاء ما هو جائز. ص۲۶۸

ونيز شيخ محمد بن عبدالوهاب در كتاب التوحيد باب ماجاء فى الرقى والتمائم نوشته است: لكن اذا كان المعلق من القرآن فرخص فيه بعض السلف وبعضهم لم يرخص فيه ص۱۲۷ فتح المجيد شرح كتاب التوحيد.

وشارح مى نويسد كه: فقالت طائفة يجوز ذلك وهو قول عبدالله بن عمرو ابن العاص وهو ظاهر ما روى عن عائشة. وبه قال ابو جعفر الباقر واحمد فى رواية ص۱۲۷. ومحشى آن را توجيه القول بما لا يرضى به القائل كرده است، روايت حسن را ضعيف قرار داده است وقول طائفه را تنها قول عبدالله بن عمرو قرار داده است وتعليق عنق را تعليق لوح قرار داده است وآن را عمل فردى قرار داده است. اين همه تصرفات بى محل اند از آقاى حامد فقى. غفر الله لنا وله

(۵) احاديث جواز محمول اند براى آن افسون وتعويذ كه واجد سه شرط باشد (۱) اينكه بكلام الله تعالى يا صفات

یا اسماء او و بزبانِ عربی باشد (۲) ومعنای آن هم شناخته شود اگراز دیگر کتبِ سماویه است۔ (۳) اینکه عامل معتقد باشد که مؤثر بالذات خداوند قدوس واین یک وسیله است پس درین وقت باجماع علماء جائز میگردد۔ و در صورت فقدانِ این هر سه شرط یا یکی از آنها احادیث منع محمول اند۔ کذا قال حافظ ابن حجر العسقلانی فی فتح الباری شرح بخاری ص۳۰۴ و ص۳۲۱ و ص۳۲۲ ج ۱۲

(۶) احادیثِ جواز محمول اند برآنچه که از اسماء وصفات وکلام الٰهی یاکه از اسماء غیرالله از فرشته یا بندۂ صالح یا معظم از مخلوقات مثل عرش یا اسماء انبیآء واولیآء ومثل اسماء اصحاب کهف وغیرهم باشد۔

واحادیثِ نهی برعکس آنها۔ فتح الباری بحوالۂ قرطبی ص۳۰۵ ج۱۲

ربیع میگوید ازشافعی پرسیدم که افسون و تعویذ چطور است؟ فرمود که به کتاب الله وبه آنچه که شناخته شود باکی ندارد پرسیدم اهل کتاب مسلمان را تعویذ دهد گفت آری وقتیکه از آسمانی باشد۔ وحضرت صدیق رضی الله عنه یهودیه را به افسون کردنِ عائشه رضی الله عنها بکتاب الله اجازت دادند۔ فتح ص۳۰۶ ج ۱۰

خلاصه | نزد ما هم محقق همین است چنانچه در شامی و تمام

فتاواهای دیوبند وغیره و بحر وفتح و هندیه وغیرها مصرّح محرر است .

(۱) فعلاً ممکن است که در ذهن شما آمد که ما چرا "شفاء الاسقام" را بچاپ رسانیده ایم حقیقتی دار دیانه .

(۲) وماندنِ احقر درکوه تقدیری است اختیاری نیست .

" گرتو نمی پسندی تغییرده قضا را "

(۳) نوشتنِ تعویذ به جوهر از طبّی هم اشکال ندارد .

(۴) اگر از آیات است زیرسر کردنِ آن روا نیست وهمچنان اسماء خداوندی وآنچه از طفل کار میگیرند هم یقینی نیست قرینه وظنی است به آن حکم قطعی نکنند بعد از دید قرینه تحقیق کنند ، این کار محض برای پیدا کردن قرینه وعلائم است وآن در شریعت جائز است مثل واقعهٔ مجزز مدلجی که ردگیر عرب بود پیغمبر صلی الله علیه وسلم اعتبار فرمودند . و واقعهٔ ابن ولیده زمعه وحکایت ملاعنه باقرائن واثبات ظنّی آن دلیل اند و در احادیث صحاح آمده اند .

بیان اقسام تعویذ دهندگان | (۱) تعویذ دهندگان دو قسم اند یکی مسلم ، دوم کافر ، پس هر یکی ازین دو دو قسم است :

(۱) مسلم اهل حق (۲) مسلم اهل باطل . مسلم اهل حق آنست که عالم وعامل واهل توحید واهل سنت باشد وهدفش از دادنِ

تعویذ وافسون این چند چیز باشد : یکی نفع مسلمانان، بحکم خیرالناس من ینفع الناس . دوم : تبلیغ واصلاحِ مراجعین وتصحیح عقائدِ آنها - سوم بازداشتنِ مراجعین از اهل باطل - چهارم: ارادهٔ صرف چیزیکه ازین راه بدست او آید درمصارفِ خیر- پنجم : نیت استغنای خود از خلق وسوال ازخلق. ششم : هدفش دکانداری وجمع آوری مال نباشد هفتم : ازحدود شرع مقدس در تعاویذ و درنظر کردن اجنبیات وخلوت با آنها وغیره متجاوز ومتهم نگردد. هشتم : درجلوِ مراجعین خصوصًا زنان وبی علمان ساده لوح چنین فعلی و قولی وحرکتی ازاوسرزدنشود که مورد اتهام مردم وسوءتفاهم مراجعین وتخریب عقائد آنها گردد. نهم : درجلومراجعین واهلِ نیازخودرا واثراعمالِ خودرا وکمالاتِ خودرا جلوه ندهد که رعونت وغروراست. دهم : ازجانبِ خود طلب شکرینهٔ تعویذ نکند واگربخوشی دهد بردارد وکسیکه قدرت ندارد برعلیه اومقررات نکند ومردم را بستوه درنیارد - یازدهم :اگر مراجعین را به بیند که اورا وعملِ اورا مؤثرمیدانند تفهیم وتصحیح عقائدکند- دوازدهم : این عمل را ازدیگراعمالِ خیرمثل تعلیم وتبلیغ وتألیف مقدم نکند ووقتِ خودرا به او ندهد. سیزدهم : خاص به این عمل تکیه نکرده وضعی خاص

اختیار نکند. چهاردهم: خود خواهانِ این عمل نباشد بلکه بی اعتنائی ظاهر کند مگر آنکه مسلمانان ومراجعین او را نگذارند.
پانزدهم: مراجعین را آداب آمدن نزد خود و آداب تعاویذ وزنان را خصوصًا از سفر به این امور وغیره راهنمائی کند.
شانزدهم: با عاملی دیگر جبهه گیری وتنافس نکند. کسی که به این شرایط این کار کند امید است که کار او جزو تبلیغ دین وعبادت قرار گرفته او موجب اجر دارین میگردد، و از او تعویذ گرفتن ومراجعه با او سراسر خیر است.
مسلم اهل باطل آن است که خلاف این امور باشد ومراجعه نزد او در غیر حالتِ مجبوری روا نیست.
کافرهم دو قسم است: اهل کتاب یا غیر اهل کتاب
از اهل کتاب وقت مجبوری تعویذ گرفتن رواست ولی بشرط آنکه تعویذِ موافق شرع باشد واز کتبِ سماوی باشد.
وبه دوم اصلاً مراجعه جائز نیست.
وبا این همه شرائط که بالا نوشتم نزد محققین برای مسلم اهل حق بدون ضرورت دینی یا دنیوی ترک این مقام افضل است مگر آنکه مسلمانان در ضرورت شدیده باشند واو خوف تخریبِ عقائد آنها بمراجعی دیگر یا عدم اصلاح آنها دارد پس این پست برای او حکم مرجعی تبلیغی دارد.

بدون ملاحظۂ شرائط شانزده گانۂ بالا افسون کاری و
تعویذ دادن بزرگترین فساد فی الارض وتخریب مردم وعقائد
مردم است بقول اقبال ؎

ازشگرفیهای این قرآن فروش
دیده ام روح الامین رادرخروش

این شخص جزء مبلّغانِ سوء قرارمی گیرد ودر ردیفِ داعیانِ شر
وفساد وبدعات وشرک وفسق وفجورقرارمیگیرد نعوذ بالله
من ذلك ۔ ودرکتب تعویذات همان کتب راگرفته دهد که
درآن خلافِ شرع وخرافات نباشد ۔ هرکتابی که دارای خرافات
وسحر وشعبده وافسونهای بی معنی ونیزنگهای نجوم وجفر و
کواکب وسعادت وشقاوت وغیره باشند ازآنها تعویذ دادن
حرام است یا مؤلفش غیرمعتمد است ۔

هٰذا ما أوردنا والله سبحانه وتعالےٰ اعلم وعلمہٗ أتم وأحکم
وله الحمد أولاً وآخراً وظاهراً وباطناً کما ینبغی لجلال وجهه
ولعظیم سلطانه وصلی الله تعالےٰ علی خیرخلقه محمّد وآله وأزواجه
وأهل بیته وخلفائه وأصحابه وأحبابه اجمعین صَلَاةً وَسَلَاماً
دائماً أبداً کماهوأهله وکمایحبّ ویرضی ربّه له ۔

شبِ خمیس ۲۳ر صفرالمظفر ۱۳۱۳ھ

ضمیمۂ "التحقیق الوجیز"

هدفِ تعویذ دادن | ۱ اصلاح عقائد عوام باشد۔
۲ برگردانیدنِ عوام از مراجعہ نزد اهل باطل ۔
۳ کردنِ آن وقت ضرورت وانجام ندادنِ آن بطور کاسبی۔
ضرورتِ تعویذ دادن | ۱ چونکه امراض وجادو وآسیب اجنّه احتمال به صالحین وغیر صالحین دارند۔ اگر امراض وغیرهٔ صالحین مداوی ومعالجه بنحوی کرده نشود صد در صد محتمل است که به اهلِ باطل مراجعه کرده ایمان خود دُچارِ خرابی کنند۔ وغیر صالحین ایمانِ خود را از دست میدهند۔ وحفظ ایمانِ ایشان تا حدِ امکان بر عاملین واجب است ۔

۲ اگر معالجۂ شان نزد اهل حق نشود به اهل باطل مراجعه کرده بعد از حل مشکل شان به علماء وصالحین اهل حق توهین می کنند وبد ظن می شوند۔ چنانچه این امر بما ها بارها روشن شده است وحق را باطل وبرعکس تصوّر می کنند ۔

ع۳ وتا درمقابلهٔ اهل باطل کسی از اهل حق ایستادگی نکند بسبب ترک امر معروف و نهی عن المنکر همه زیرسوالی میروند این یکنوع واجب بالکفایه میباشد حتی که علماء هم بسا اوقات دراین مورد به ذکریها و هندوها و سبائیها و انگلیسها مراجعه کرده معتقد آنها شدند .

ع۴ این هم نزد ما بتجربه رسیده است که بسیاری از عوام کالانعام که مشرک و مبتدع و مرتکبِ کبائر و متنفّر از دین و اهل دین و از علم و علماء بوده اند به همین وسیله رفته رفته از اعمال بد خود تائب شده موحّد و متبعِ سنّت و محبت اهل علم و نماز گذاری و دیانت اختیار کرده اند .

ع۵ آری این هم ضروری است که هدفِ تعویذ دهنده همین امورِ بالا باشند - انّما الأعمال بالنیّات - هدفِ شان دکانداری ونفع ذاتی نباشد بلکه بصورت خیر الناس من ینفع الناس باشد . چنانچه در " التحقیق الوجیز " نوشته شده است .

ع۶ اگر ضرورت آن تفهیم کرده نشود بسیاری از مردم مسلمان از بسیاری اکابرِ دین بد بین شده آنها را

بشرک و الحاد منسوب می کنند. مثل حضرت شاه ولی الله دهلوی وشاه عبد العزیز دهلوی وشیخ الاسلام مدنی وحکیم الامت تانوی وحضرت کاشمیری وحضرت لاهوری وحضرت پسروری ومولانا یعقوب نانوتوی وسید اصغر حسین دیوبندی وغیرهم رحمهم الله تعالیٰ چراکه اینها همه کار تعویذ کرده اند وکتاب نوشته اند وحفظ مقام وناموس واعتماد ایشان بر ماکوچکان فرض و واجب است. چراکه امروزه طرفهای مخالف این امر چون طشت بربام ببانگ دهل مشرکیت والحاد ماچه برسد به ما بلکه بهمین اکابر اعلان و فتوای مشرکیت وملحدیت ومبتدعیت بی لگامانه وبا دریده دهنی کرده ومی کنند.

مقدمه

باید دانست که درین عالم زادبوم اموریکه به بشر برخورد می کنند از دو حال خالی نیستند یا امور دینی اند - وبرای اثبات وعمل آنها یکی از چهار دلیل لازم - کتاب الله، سُنّتِ رسول الله، اجماعِ امّت، قیاسِ صحیح.

یا امور دنیوی اند - که برای آنها ضرورتِ این دلائلِ اربعه

نیست که تفصیلِ آن امور در این دلائلِ اربعه حتماً دیده شود . و اصل در این امور اباحت است تا زمانیکه در آنها جنبهٔ معروف و منکر پیدا نگردد .

مسائل

س۱ : دم و تعویذ و افسون از امور دنیوی اند یا امورِ اخروی ؟

ج : از امور دنیوی اند مثل دارو و عمل جرّاحی وغیره - ظاهر است که کسی تعویذ نمی گیرد که سکراتِ من آسان شود یا عذابِ قبر و پل صراط سهل گردد ، فقط برای این است که مرضِ جسمانی من دور شود .

و در امورِ دنیوی حضور اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند در موضوع تأبیرِ نخل أنتم أعلم بأمور دنیاکم - مسلم ج۲ ص ۲٦٤ عن أنس - مثل این از عائشه رض صدّیقه رضی الله عنها - ابن ماجه ص ۱۸۰ عن أبي قتادة رض - کنز العمّال ج٦ ص ۱۱٦ - علامه نووی رح می فرماید که در امور معاش رأی مبارک حضور صلی الله علیه وسلم مثل دیگر افراد بشر است چراکه توجهِ ایشان در امور آخرت است

(تجلیاتِ صفدر ص ۵۰۲ ج ۳)

این امر مخصوص به تأبیرِ نخل نیست لأنّ العبرة لعموم اللفظ لا لخصوص المورد۔

س۴: اسباب و وسائل دنیوی برای دفع ضرر چند قسم است؟

ج: سه قسم است (۱) وسیله قطعی و یقینی۔ مثل آب و غذا برای دفع تشنگی و گرسنگی۔ و سم برای قتل و آتش برای سوختن۔ پس اگر کسی از تشنگی و گرسنگی به مرگ رسیده است و غیر شراب و مردار برایش میسر نیست نخورد و بمیرد مجرم قرار می‌گیرد چراکه استعمالِ این وسائل وقت مجبوری و اضطراری فرض و واجبست۔

(۲) وسائلِ ظنیه۔ مثل دارو و عمل و غیره درینصورت درحالتِ اضطرارهم احتیاط از داروی حرام عین تقویٰ و توکل است و اگر استعمال نکرد و مُرد گناه گار نمی شود و در فتویٰ گنجائش کاربستنِ آن هم هست۔

(۳) وسائل وهمیه وموهومه۔ مثل دم و تعویذ احتیاط از آن توکل است اگرچه استعمالِ آن هم مباح است بشرطیکه همان دم و تعویذ مباح شرعی باشد۔ والّا درحالتِ اضطرار هم استعمالِ آن روا نیست، استعمال حلال آن حلال است و [illegible] م وشرکست آن حرام وشرکست۔ این هرسه طریق استعمال درهر

قوم مروج اند مسلمان و کافر و مشرک همان طورکه هر دوای مسلمان وغیره حلال نیست وهر داروی آنها هم حرام نیست همین حکم است تعویذ و دم را. که هر تعویذ ودم حلال نیست وهمهٔ آنها حرام نیست۔ برای شخصِ متوکل احتیاط اولیٰ تراست، برای غیرمتوکل بکار بردنِ آن مباح وحلال است۔

س۳۰ : لفظِ تمیمہ که در حدیث حرمتِ آن آمده است چہ معنی دارد توضیح داده شود۔

ج : در زمانِ جاهلیت علاوه از دوا ودعاء برای دفع ضرر طریقی دیگر هم مروّج بود که آن را تمیمه میگفتند و حقیقتِ آن یک نوع مهرهٔ خاص بود که آن را درگردن آویزان میکردند۔ وآنرا تمیمه بدینوجه می نامیدند که اورابرای دفعِ ضرر علّتِ تامه قرار میدادند یعنی برسیدنِ او در نظر آنها ختم وتمام شدن مرض حتمی بود بعداً مجازاً هر عقد راهم تمیمه می گفتند مثل خمر که شراب انگوری را حقیقةً میگویند اما مجازاً هرشیٔ مستورکنندهٔ عقل راهم خمر میگویند مادّه تمیمة از تم هست؛ گویند تم علی امره یعنی او کار خود را به انجام رسانید۔ تمّ علی صومه

روزهٔ خود را تمام کرد- گویند الجهالة المستتمة-یعنی جهالتِ کامله-

امامِ لغت امام زهری میفرماید تمام جمع تمیمه است اینها همان مهره ها هستند که عرب جاهلیت در گردن بچه ها برای دفع نظر آویزان میکردند-(مغرب ج ۱ ص ۱۰۷) تهذیب اللغة ج ۱۴ ص ۲٦۰ وآن باطلست- تجلیات ج ۳ ص ۵۰۷

شاعر می گوید:

و اذ المنیة أنشبت أظفارها
ألفیت کل تمیمة لا تنفع
دیوان الهذلیین ص ۳

امام لغت امام قعنبی میگوید بعض افراد را وهم پیدا شده است که تمیمه تعویذ است اینطور نیست این اشتباه است- تمیمه یکنوع مهره بود امّا آن تعویذهائی که در آنها آیاتِ قرآنی واسمای الٰهی باشد هیچ اشکالی ندارد-

علامه ازهری میگوید آنان که عقد رشته ونخ را تمیمه گفته اند آنها بر اشتباه و غلطی رفته اند مغرب ج ۱ ص ۱۰۷- تجلیات ج ۳ ص ۵۰۷

س ۴: درحدیث تمائم را شرک گفته شده است باوجود این تعویذ دادن اگر شرک نیست پس چیست؟

ج : علامه تعنبی امام اللغة می فرماید : وبعضهم یتوهّم ان المعاذات هی التمائمُ ولیس کذلك .
مغرب ج ص ۱۰۷ و تهذیب ج ص ۲۶۰

معلوم شد که این سوال خود مبنی بروهم وقابل اعتبار نیست . تعویذ را با تمائم اصلاً علاقه نیست .

س ۵ : در تمام کتبِ لغت تعریفِ تمیمه را اینطور کرده اند : هرآن شئ که بر انسان یاحیوان آویزان کرده شود که هدفِ آن دفع نظر یا ازالهٔ مرض باشد برابراست که کاغذ باشد یا خرمهره یا چیزی دیگر آن را تمیمه می گویند

ج : تعریف حقیقی تمیمه همانست که بالا نوشته شد امّا مجازاً بر هرشئ که آن راعلت تامه قرار داده بر دفع ضرر استعمال کرده شود اطلاق می گردد مثلاً اگر تعویذ را حتماً شافی داند بدون اذن الله آنوقت تعویذ هم حکم تمیمه پیدا میکند و الّا این تعریف برآن ناقص است .

س ۶ : تمائم عام است وعام برعمومیتِ خود همه را شامل است تا زمانی که ازجانبِ شارع تخصیصی ثابت نگردد و تعویذ را استثناء نکند .

ج : شارع علیہ الصلاۃ والسلام درهیچ جا نفرموده اند که آیاتِ قرآنیہ و ادعیۂ ماثورہ و اسماء حسنیٰ هم در تمائم شرکیہ داخل اند آنها را فقط بعضی وهم پرست و آزاد خیالان بگمان پوچ خود در تمائم داخل کرده اند - هرکه این دعویٰ کند باید حدیثی صحیح وصریح درین مورد ارائه دهد که شارع علیہ الصلاۃ والسلام تعویذرا در تمائم شمرده است

س۷ : اگر شما از حدیثِ تمائم جانِ خود را نجات میدهید پس در موردِ این حدیث عام کلی چہ تاویل می‌کنید : مَن تعلّق شیئًا وکل الیہ اینجا لفظ شئ محدوده ای ندارد.

ج : عزیزم تمام جهات روائی حدیث را بہ تعمق نگاه ازین وجہ این سوال هم از وهمت ناشی شده است. در مشکوٰۃ بحوالۂ ابوداؤد بجای شیئًا - من تعلّق تمیمۃً آمده است پس حدیث یفسّر بعضہ بعضًا خود از طریق دیگر لفظ شئ مشخص شد که تمیمہ است نه هر شئ.

س۸ : آنچہ از احادیث معلوم و ثابت است فقط دَم کردن است که لفظِ رقیہ آمده است وتعویذ که نوشته ودرگردن و بدن آویزان کنند یا که شسته خورند چہ جوری ثابت می‌کنید ، این تحریف حدیث است.

ج : عزیزم! لفظ رُقْیَة که در حدیث آمده است مخصوص به دم کردن نیست بلکه رُقیة بمعنی تعویذ هم میآید. در بخاری شریف در حاشیه مینویسد : رقیة هو بمعنی التعویذ - ج ۲ ص۸۵۰ حاشیه ۴ و ج ۲ ص۸۵۴ حاشیه ۲ . و اوجز المسالک شرح مؤطا امام مالک - و بریقه محمودیه - و مصباح اللغات .

لهذا معلوم شد در عربی هر کجا که لفظ رُقیة آمده است مراد از آن دم و تعویذ نوشتن دادن همه مراد اند و هر جا که لفظ تعویذ آمده است هم دم و نوشتنِ آن هر دو مراد میباشد .

فرق تمیمهٔ جاهلیت و تعویذِ اسلامی این است که آنها تمیمه را علّتِ تامهٔ دفع ضرر قرار داده بودند - و مسلمانان تعویذ را علت ناقصهٔ موهومه دفع ضرر قرار میدهند

س۹ : خیلی خوب اگر واقعی نوشتن و خوردن و آویزان کردنِ تعویذ ثابت است پس حدیثِ صحیحی درین مورد نقل کنید غیر از حدیثِ ابن عمرو که آن نزدِ ما صحیح نیست .

ج : اولاً مطالبهٔ روایت حدیث صحیح در معالجات دنوی

خود غیرصحیح است تعویذ ما بیان کردیم که از معالجات دنیوی است نه اخروی - دوّما همین لفظ رقیه که در احادیثِ صحیحه وارد شده است در محاورهٔ عربیه برای تعویذ و دم هردو استعمال می گردد - سوّمًا حدیث ابن عمرو هم قابلِ استدلال است به درجهٔ سقوط نیست بلکه حسن است - کذا فی تحفة الاحوذی -

چهارم انشاء الله تعالیٰ این جواب بوسر شما تا قیامِ قیامت وام و دَین می باشد ولی شما یک حدیثِ ضعیف برای شرک وحرام بودنِ تعویذِ صحیح که از قرآن و حدیث واسماءِ حسنٰی وادعیهٔ ماثوره باشد آوردن درجوابِ بنده نمی توانید - اگر بالفرض ثابت کرده آورد ید شمارا وعدهٔ یک جائزهٔ بزرگ نزد بنده واجب الاداء است .

سؤال : شما اگر حدیثِ ابن عمرو راقابلِ استدلال قرار دهید تا هم چون قول واثرِ صحابی با حدیث مرفوع معارض گردد قابلِ عمل نمی باشد طبق اصول فقه وحدیث و اینجا معارضِ حدیثِ مرفوع است -

ج : کلماتیکه حضرت عبد الله بن عمرو نوشته برگردنِ بچه ها آویزان می کرد ودرهیچ روایتی ازحضور صلی الله علیه وسلم اینطور نیامده است که اینهارادم کنید

ولی خبر دار باشید که نوشته در بدن آویزان نکنید وقتی که نهی نیست تعارض کجا پیدا اشد.

س۱۱ : اصلی از اصولِ فقهاین است النص اذا ورد خلاف القیاس یقتصر علی مورده. پس اگر روایتِ ابن عمرو را قابلِ عمل قرار دهیم تا هم برای بچه ها و همین دعا محدود قرار گیرد نه اینکه برای همه افراد و همه دعاها نوشتن و دادن عام کرده شود

ج : عزیزم ! این هم اشتباه و غلط است. اولاً شما مخالفتِ این نص را ثابت کنید و تخصیص موردش به روایتی حدیثی ثابت کنید قابلِ قبول میباشد.

س۱۲ جائیکه تعارضِ حرام و حلال باشد طبق اصولِ شرع حرام مرجح میباشد تعویذ حرام و حلال معارض اند.

ج این هم اشتباه است چراکه حرام تعویذ دیگر و حلال دیگر است چه تعارضی در ینجا هست.

س۱۳ : اگر تسلیم کرده شود که تعویذ هائیکه از آیاتِ قرآنی و ادعیهٔ ماثوره اند جوازِ آنها مختلف فیها است اما جوازِ تِوَلَه یعنی تعویذِ محبت و نُشْرَه یعنی تعویذ اخراجِ جنّ وغیره چگونه امکان دارد بلکه آن با تفاق حرامست. و درحالِ حاضر اکثرِ عاملین به همین

بلاهای حرام مبتلا هستند پس چرا سدًّا للذرائع همه راحرام نباید گفت -

ج : تعویذهائی که از آیات ومشروعات باشند بر طریق محبت حلال واخراجِ اجنّه استعمالِ آنها اگر به درجهٔ سوم سببیت باشد درجواز آنها قطعًا اختلافی نیست .

س۱۴ : توهینِ آیات و اسماءِ حُسنٰی یقینًا حرام است و ظاهراست که تعویذ که درگردن و دیگر بدنست در دستشوئی میرود ونزد زن میرود وزن درحالتِ حیض و نفاس است وحالت جنابت است، ویا به خون و إدرار مینویسند-العیاذبالله- اینها اگرشرک وحرام نیستند پس چه چیزاند ؟

ج : مسلّم است که توهین حرام است اما وقتیکه تعویذ درپوشِ پارچه دوسته یا درپوست محکم پوش گرفته ومحفوظ شد ، ازتوهین بیرون شد-
ونوشتن بخون و ادرار را اگرچه بعضی وقتِ اضطرار گنجایش داده اند امانزد محقّقین مذاهبِ اربعه این عمل حرام است

س۱۵ : مشکل اینکه درگردنِ حیوانات هم عاملین تعویذ

میاندازند وناجائز است

ج : چونکه تعویذ یکنوع معالجهٔ دنیویست باپوش گرفتن و انداختن چه مشکلی دارد نزد محققین مثل ابن صلاحؒ وغیره جائز است

س۱۶ : درموضوع تعویذ درخیرالقرون چه چیزی ثابت وچه نظری داشتند وائمه اربعه چه گفته اند

ج : لفظ رقیه واستعمالِ آن درخیرالقرون ثابت و جاری بود که به معنی دم وتعویذ هردو آمده است وودر محاورهٔ عربی فرقی ندارند واحادیثِ جواز را در «التحقیق الوجیز» نگاه کنید

حافظ الدنیا امام ابن حجر عسقلانی درفتح الباری شرح صحیح بخاری ص۱۹۵ ج ۱۰ وشیخ الحدیث مولانا محمد زکریا در اوجز المسالک شرح مؤطا امام مالک ص۳۰۱ ج۶ مینویسند

فقد اجمع العلماء علی جواز الرقی عند اجتماع ثلاثة شروط ان یکون بکلام الله تعالٰی واسمائه وصفاته - و باللسان العربی او بما یُعرف معناه من غیره وان یعتقد ان الرقیة لا تؤثر بذاتها بل بتقدیر الله تعالٰی.

در بخاری شریف ص۳۰۴ ج۱ حاشیه ۸ مینویسد :

فیه جواز الرقیة وبه قالت الائمة الاربعة وفیه جواز

اخذ الاجرة - تجلیات ص۱۳۱ ج ۳

س۱۷: جواب احادیث صحاح را چه جوری میدهی - مثل حدیث ان الرقی والتمائم والتولة شرك

ج: درسندِ این حدیث ابن اخی زینب مذکوراست که مجهول الحال است. بذل المجهود ج ۱۶ ص۲۱۲ - روایتِ مجهول غیرمعتبراست. واگر تسلیم کرده شود وقتیکه این امور را علتِ تامه نمی داند این شرک بمعنای شرک خفی که ریاست می باشد نه شرک اکبر. چنانچه درموضوع ریا شرک خفی آمده است.

س۱۸: ابراهیم نخعی می فرماید کانوا یکرهون التمائم کلها من القرآن وغیرالقرآن یعنی شاگردان ابن مسعود رضی الله عنه همه اقسام را مکروه میدانستند.

ج: چونکه ایشان درکوفه بودند وآنجاسبائیداین اشیاء راعلتِ تامه قرارداده بودند حکم عمومی صادرفرمودند تا اهل سنت در دامِ آنها نروند.

س۱۹: حضرت عیسی بن حمزه تابعی به عیادتِ حضرت ابو معبد جهنی صحابی رضی الله عنه میرود واورامشوره آویزان کردنِ تمیمه میدهند ایشان استعاذه می کنند وآن را شرک می گویند.

ج : چونکه صحابه رضوان الله علیهم اجمعین در مراتب فوقانی توکل زندگی می کردند برای دفع ضرر به اسباب موهومه و مظنونه تمسّک نمی کردند بلکه چنگ زدن را به این اسباب خلاف توکل میدانستند

و نیز سندِ این حدیث بر محمد بن عبدالرحمن بن ابی لیلی است که بعض او را سیّئ الحفظ قرار داده اند .

س۲۰ نبی صلی الله عَلَیْه وسلم فرمودند: لا ابالی ان اکلتُ تریاقًا او علقتُ تمیمۃ او قلتُ شعرًا - معلوم شد که تمیمه و تعویذ حرامست مثل شعر برای ایشان و تریاق خوردن

ج : اولا علامه البانی میگوید اسناده ضعیف

(مشکوٰة ج ۳ ص ۱۲۸۵)

دوم چونکه تمام خلاف توکل فوقانی اند که بمقام حضرت ایشان مناسب نبودند ولی این دلیل عدم جواز نیست .

س۲۱: در حدیث ترمذی چه میگوئی که موجود است من تعلّق تمیمۃ فقد اشرک

ج : مراد از این شرک خلافِ توحید نیست بلکه همان است که خلافِ توکل است - در همین حدیث به آن اشاره موجود است که فرمودند وُکّل الیه .

س۲۲: حدیث من علق تمیمة فلا اتم الله چه معنی دارد

ج : راوی این حدیث ومدارِ سندش مشرح بن هاعان منحوس است که برحضرت عبد الله بن زبیر رضی الله عنهما و به حضرت کعبه بدستور حجاج ظالم رگبار کرده پرده کعبه را سوخت روایتش چه اعتباری دارد

س۲۳: حساب حروف ابجد ونقوش وهندسه سازی راکه روافض در صدیهای اول ایجاد کردند چرا عاملین تعویذ را بحروف ابجد یانقوش عددی وهندسی وسریانی می نویسند که حرام وثبوت شرعی ندارند -

ج : این اشتباه است بلکه حروف ابجد از قدیم الایام درکتبِ سماوی آمده اند چنانچه در زبور نمرهٔ -۹- تمام حروف ابجد اند اینها تهجی حروف عبرانی اند- مقدمه ابن خلدون راملاحظه کنید و در درّمنثور وسیوطی در ذکرحضرت عیسی علیه السلام ذکرحروف ابجد موجود است برآوردن آیات وغیره به اعداد اسهل ومحفوظ تراست از سوء ادب وغیره وجوازِ آن درجلد اول ابتداء بیضاوی شریف درسوال اهل کتاب ازحروف مقطعات موجود است - همان طورکه نفس آیات واسماء اسباب دفع ضرر میباشند. نزد اهل فن تخریج اعداد آنها همین نفع دارد .

س۲۴: نوشتن و دادنِ تعویذ و آویزان کردنِ آن در غیر روایتِ ابن عمرو که ضعیف است ثابت میتوانی کرد، از کدام صحابه و تابعین و سلف صالحین چنین روایتی ارائه دهید.

ج۲۴: در مصنف ابن ابی شیبه ج۸ ص۲۷ و در طبرانی هم آمده است. ابن عباس رضی الله عنهما برای بند خلاصی زن دشوار از آیات قرآنی نوشته فرموده به آب کشیده آب را مریضه مصرف کند. و در طبرانی زاید است که مقداری از آن آب بر شکم و دهنِ او بمالید.

۲ حضرت صدیقه رضی الله عنها اجازت میداد که تعویذ نوشته بآب کشیده مریض را دهند و ترشح دهند. ابن ابی شیبه ج۸ ص۲۸

۳ حضرت مجاهدؒ هم این امر را اجازت میدادند.

۴ حضرت سعید بن جبیرؒ هر که میآمد به او تعویذ نوشته میداد.

۵ حجاجؒ بن اسود میگوید از حضرت عطاء بن ابی رباح رحمه الله درین مورد سوال کردم که ایشان دویست صحابه را و هزاران تابعین را دیده بودند از کسی کراهیتِ آن را نقل نکردند. و ایشان مفتی مکه مکرمه و شاگرد رشید ابن عباسؓ

و استاد محترم امام ابو حنیفه رحمه الله بودند -

ع۶ تابعی جلیل القدر مدینه تابعی و مفتی مدینه حضرت مجاهد رحمه الله مفسرِ عظیم و امام تفسیر تعویذ نوشته مردم را به آویزان کردن و بستن در بدن میدادند

ع۷ امام محمد باقر رضی الله عنه آویزان کردن را جایز میدادند وقتیکه در پوش می بود .

ع۸ مراکزِ علمی بصره و مفتی های آن در تعویذ مشروع قرآنی حرجی نمیدیدند .

ع۹ تابعی عظیم و محدث بی بدل بصره حضرت عبید الله بن عبد الله بن عمرو رضی الله عنهم بر بازوی او تعویذ بسته بود

ع۱۰ امام التفسیر حضرت ضحاک رح این امر را جایز میداشت

این همه از مصنف ابن ابی شیبه حواله بالا هستند . این ابن ابی شیبه استاذ امام بخاری است رحمهم الله تعالی

(تجلیات ص۵۲۰ الی ص۵۲۳ ج ۳)

حرز ابو دجانه را خود بدستور نبی کریم صلی الله علیه وسلم نوشته کرده دادند - چنانچه شیخ سخی داد غیر مقلد در کتاب خود ص۶۹ تحریر کرده است

مزید دلائل در خود التحقیق الوجیز دیده شود

حالا ما در اینجا چند سوالات مطرح می کنیم وجوابِ آنها را از منکرینِ تعویذ طلبگاریم ۔

(۱) تعریف و تقسیم شرک را بیان کنند وحکم هر قسم را واضح کنند

(۲) دم و تعویذ و افسون از معالجاتِ دنیوی اند یا از احکامِ دین اند ۔

(۳) تعریفِ بدعت چیست و تعلقِ آن به امور دینست یا دنیا

(۴) تعریفِ حرام چیست وبرای ثبوتِ ان کدام نوع نص ضروریست

(۵) هر تعویذ که به نقوش یا عدد یا ابجد نوشته شود برای حرمت وشرک بودنِ انها نصِّ صریح وصحیح بیارند ۔

(۶) لطفاً یک آیه از قرآن یا یک حدیثِ صحیح بیارند که تعویذاتِ مشروعه شرک وحرام اند ۔

(۷) فقط از یک صحابی بنقلِ صحیح ثابت کنند که تعویذاتِ مشروعه را حرام وشرک گفته است ۔

(۸) برای اثبات احکامِ دینیه چند دلائل میخواهد وبرای اثباتِ احکام دنیوی چند

(۹) آیا در احکام دنیوی هم بعضی فرض وبعضی واجب وبعضی سنت وبعضی بدعت وحرام هم میباشد ۔

(۱۰) تعریفِ تعارض چیست وشرائطِ آن چندست ۔ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ

واخرِ دعوٰنا ان الحمد لله ربّ العالمین ۔ وصلی الله تعالٰی علٰی خیر خلقه

محمد وآله وصحبه اجمعین

برحمتك یا ارحم الراحمین

عقاید واقعی اهل سنت و جماعت و تصوف

www.ahledell.blogfa.com